

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

**ИДЕОЛОГИЧЕСКАТА ЦЕНЗУРА
В БЪЛГАРСКОТО ИГРАЛНО КИНО.
МЕХАНИЗМИ НА ФУНКЦИОНИРАНЕ
(1948-1989)**

на Деян Иванов Статулов

за присъждане на научна и образователна степен *доктор*

От:

проф. д.изк. Александър Милков Янакиев,
Институт за изследване на изкуствата, БАН;
София 1504, Кракра 21, тел: 02-944-2414

В нашата книжнина няма цялостно изследване на функционирането на цензурата в киното през XX век.

С някои от аспектите на ограничаването на определени филми в годините на социализма се занимава доц. д-р Неда Станимирова в книгата си „Кинопроцесът – „временно замразен” (С., Логис, 2012). Има разбира се и други публикации – било като части от книги, било като отделни статии. Но във всички тях проблемът се поставя и разглежда по-стеснено.

Деян Статулов си е поставил за задача в дисертационния си труд да покаже и коментира именно *идеологическата цензура* в българското кино в годините на социализма. Не междуличностни кавги или съперничества,

ните нравствени ограничения, които са присъщи на всяко цивилизовано общество, а именно *идеологическата цензура* упражнявана през този период от Българската комунистическа партия.

Това е много сериозна заявка и амбициозна задача. Дисертантът успява да представи някои от най-характерните механизми на функционирането на цензурата през десетилетията. По този начин той разкрива едно от най-уродливите лица на тоталитарния режим в България, който външно се представя като мецанат на изкуствата, а по същество упражнява безкомпромисен контрол върху съдържанието и формата на прояви, които би трябвало да са еманация на своодния и независим човешки дух.

В „Увода“ Деян Статулов очертава параметрите на изследването си и аргументира например, защо се е отказал от интервюта с участници в събитията.

Основният текст е разпределен в три глави.

Първата традиционно се занимава с „История на понятието цензура. Видове цензура“. От световното море на публикации по темата цензура през вековете, дисертантът е извлякъл най-важните моменти, за да онагледя понятието и практиката в различните страни и през различните епохи.

Втората глава е посветена на „Идеологическата цензура в българското игрално кино“. Дисертантът много добре сумира общата политическа ситуация и промените в нея през годините – от 1948 до 1989. Това е основата върху която могат да стъпят по-нататъшните обяснения и аргументи за случващото се. Акцентирано е върху такива елементи от историческото съществуване на страната като съветизацията, която в отделни моменти дори вероятно играе позитивна роля, доколкото процесите у нас следват затоплянето в годините след 1956 г.

От друга страна са разкрити влиянията на Пражката пролет и доктрината „Людмила Живкова“. Стремехът е картината да се представи достатъчно обемна и многопластова.

Стъпил на тези обобщения дисертантът уверено навлиза в същността на изследването си. Едно от най-важните качества на текста е фактът, че Статулов използва множество първични документи, за да онагледява и развие тезите си. Работата с оригиналните документи довежда до преразглеждане на някои схващания, които са доста устойчиви в съзнанието на обществото. Например, че художествените съвети са спирали филмите. Авторът пише: *„досега не е открит случай, в който след обсъждане, съветът да излиза със становище за спиране или друго санкциониране на конкретен проект“* (с. 73) Спирането и окастриянето става на по-високи, предимно партийни, нива.

В тази глава е разгледано сравнително краткото съществуване на Главлит, който е създаден по съветски образец. Деян Статулов разглежда и *„прякото участие на службите в живота на кинематографистите“* (с. 83). Държавна сигурност все по-често и всеобхватно навлиза в следенето на културните дейци и дисертантът привежда доказателствен материал в това отношение.

Третата глава от дисертацията е за *„Механизми на контрол. Методи и практики за цензуриране“*. Разглеждайки превантивната и последващата цензура в българското кино Деян Статулов прави важно откритие в архива на Отдел „Изкуство и култура“ към ЦК на БКП – това е доказателство, че от там тръгват атаките срещу филмите. В случая това са предварителни варианти на статията срещу филма *„Кратко слънце“*, която след това е публикувана без подпис във вестник *„Литературен фронт“* (с. 100-102). За мястото и значението на този отдел в ЦК на комунистическата партия никой не се е съмнявал, както в годините на социализма, така и след това.

Приносът на Статулов е в това, че той открива в архива неопровержими доказателства за това.

Като много показателен казус специално е разгледан случаят с филма „Една жена на 33“ на Христо Христов. Хронологията разкрива неотвратимостта от налагането на идеологическата цензура, от която не могат да избягат и най-преданите и изявени партийни творци.

Смятам за особено достоинство на дисертацията факта, че Деян Статулов основно борави с оригинални архивни документи. Той не използва, колкото и да е примамливо, появилите се спомени на някои видни дейци в социалистическото кино и култура. Тук откривам и генералния принос на дисертацията – въвеждане в научно обръщение на редица документи и разкриване чрез тях на механизмите, чрез които функционира идеологическата цензура в българското игрално кино.

От представения дисертационен труд и други материали по процедурата съм убеден, че те отговарят на изискванията за получаване на научната и образователна степен *доктор*. Като член на научното жури ще гласувам за присъждането на степента на Деян Иванов Статулов.

София, 29 април 2015 г.

Подпис: